

ACHT PRAKTIJKEN ROND HET BORGEN VAN IMMATERIEEL ERFGOED OP HET REGISTER VAN INSPIRERENDE VOORBEELDEN

Erfgoedfestival Alles es Just

Alles es Just staat in het teken van de Schaarbeekse volksheld Pogge, een soort van volksbemiddelaar die leefde tijdens de 19de eeuw. Met de slagzin 'Alles es just' op café probeerde hij op café geschillen tussen mensen op te lossen. In 1875 ontstonden ‘de Pogge vrienden’ en tot in 1990 werd elk jaar een kermis gehouden, waarbij het standbeeld van Pogge door de straten van de wijk gedragen werd. Sinds 2013 is er nu ook een familiefestival, genoemd naar die beroemde slogan, die ieder jaar hulde brengt aan Pogge. Het festival biedt een waaier van activiteiten rond het culinaire, volksculturele en artistieke erfgoed van de Brusselse gemeente Schaarbeek. Elk jaar staan er naast de herdenking van volksfiguur Pogge ook andere lokale erfgoedaspecten op het programma. Een klassieker is intussen de zondagse optocht, aangevoerd door de Schaarbeekse ezel Gribouille en het gerestaureerde beeld van Pogge, dat dateert van 1894. De optocht eindigt in het Josaphatpark, waar een zeepkistenrace plaatsvindt, en je kan leren wipschieten.

Deze laagdrempelige festivalformule brengt heel wat mensen in contact met het diverse Schaarbeekse erfgoed. De lokale erfgoeddynamiek vaart er wel bij en zorgt bv bij de lokale schuttersvereniging voor een heuse revival met jonge leden. ‘Alles es just’ is een charmant en laagdrempelig initiatief met een volks karakter dat een hele gemeenschap weet te mobiliseren.

Dia de los Muertos in het Mas (Antwerpen)

Dia de los Muertos is een herdenking van de doden en vindt traditioneel plaats op 1-2 november. Het werd oorspronkelijk vooral gevierd in Mexico en Guatemala en kent zijn ontstaan in de uitwisseling (ofte *mestizaje*) van de gebruiken en rituelen van het christelijke Allerheiligen en de precolumbiaanse herdenking, waarop de zielen van de overledenen tijdelijk de aardse wereld terug bezoeken.

Sinds 2012 wordt jaarlijks de *Dia de los Muertos* ook in het MAS gevierd, in samenwerking met het MAF, het *Mestizo Arts Festival*, een cultuurfestival. Elke editie heeft een nieuw thema of statement, waarbij het Mestizo Arts Platform een uitwisseling tot stand brengt tussen kunstenaars en de stedelijke context, tussen gekende en minder gekende cultuurpartners en hun artistieke expressie. Het idee is gegroeid vanuit de MAS-expo's *Leven en Dood* en *De collectie precolumbiaanse kunst van Paul en Dora Janssen-Arts*, voor beide partners de aanleiding om samenwerking te zoeken rond *Dia de los Muertos* .

Tijdens twee weken rond 1 november worden twee altaren opgetrokken in de gratis toegankelijke boulevard van het MAS. Het ene altaar is een traditioneel Mexicaans altaar dat elk jaar wordt samengesteld door een curator die de Mexicaanse ambassade aanstelt. Daarnaast is er het Altaar van Antwerpen, een steeds groeiende, interactieve installatie rond omgaan met verlies, waarvoor met kunstenaars wordt samengewerkt. Het Altaar van Antwerpen is sinds 2017 opgenomen in de MAS collectie.

Elk jaar is er ook een viering, waarbij het MAS en MAF zorgen voor muziek, drank en voorstellingen.

Dia de los Muertos in het Mas is een mooi voorbeeld van uitwisseling tussen culturen, inspelend op de rijkdom en diversiteit van immaterieel erfgoed en de aanwezige erfgoedgemeenschappen in Antwerpen. Jaar na jaar dijt het initiatief uit en groeit de betrokkenheid. Het initiatief past binnen het beleid rond immaterieel erfgoed dat wil verbreden en diversiteit aanmoedigt, en ook wil inzetten op immaterieel erfgoed in stedelijke context.

Initiatieven van de stad Dendermonde in aanloop naar de Ros Beiaard-omwegang in 2020: B-Rossen en Wildemanloop met Dendermondse pijnders

In aanloop naar de tienjaarlijkse Ros Beiaard-omwegang in 2020, dat samen met andere omwegangen uit Vlaanderen, Wallonië en Frankrijk, op de Representatieve Lijst van het immaterieel erfgoed van Unesco staat, nam de stad Dendermonde een aantal gesmaakte initiatieven. In het kader van *B-Rossen voor het Ros!* werden voor de lagere school creatieve workshops ontwikkeld, die verzorgd zullen worden door (lokale) kunstenaars en verenigingen. Een filmpje hierover zal wordt tentoongesteld in de Ros Beiaardexpo van de Stedelijke Musea en de bibliotheek zal de fysieke werkjes van de leerlingen tentoonstellen. Daarnaast is ook de Wildemanloop met Dendermondse pijnders een opmerkelijk initiatief: de pijnders zijn vermoedelijk de oudste, nog actieve, vereniging binnen de traditie van de Ros Beiaardomwegang. Historisch gezien hadden de pijnders het monopolie over het lossen en laden van schepen en het kelderen van wijn en bier. In de omwegangen hadden ze het voorrecht om het Ros Beiaard te dragen. Voor diegenen die geen echt ‘pijndersbloed’ kon aantonen door afstamming, was de enige manier om toch pijnder te kunnen worden: het lopen van de ‘wildeman’. Vanuit dit gegeven organiseerde de Gilde der Vrije Pijnders in augustus 2019 een Wildemanloop: duizenden supporters juichten de kandidaten toe bij hun fysieke proeven. De Wildemannen ontvingen daarna een oorkonde.

Beide initiatieven zijn een mooi voorbeeld van hoe een traditie die maar één keer in het decennium uitgaat, via ludieke en wervende acties het immaterieel erfgoed kan doen leven. Via goed uitgedachte acties en slimme marketing, wordt naar de Omwegang toe gewerkt. De initiatieven hebben een grote verbindende kracht, mede door het inschakelen van erg actieve lokale organisaties zoals de Gilde der Vrije Pijnders. Via acties met scholen worden jongeren warm gemaakt voor het erfgoed van hun eigen stad.

Handmade in Brugge

Veelal wordt Brugge geassocieerd met het meesterschap van ambachtslui uit het verleden. Maar ook vandaag is Brugge thuisbasis voor vele vakmensen, ontwerpers en ambachtelijke ondernemers. Handmade in Brugge laat bewoners én bezoekers kennismaken met het rijke ambachtelijke verleden van de stad, maar ook met de vele ambachtslui die vandaag hun ambacht beoefenen binnen de stad. Op dit moment zijn 76 ambachtelijke makers houder van het label *Maker Handmade in Brugge*. Alle labelhouders worden gebundeld in een stadsgids waarmee je de verschillende makers en ateliers kan ontdekken. Handmade in Brugge zet ook in op jonge ambachtelijke makers door ondersteuning zowel communicatief (website,

stadsgids, nieuwsbrieven,...) als inhoudelijk. Ook is er een *Prijs Jonge Maker* waarbij ze -30 jarige makers ondersteunen in hun opstart door coaching op het vlak van ondernemerschap én ambachtelijke skills/technieken. Ze kunnen hiervoor beroep doen op de kennis van ervaren ambachtsslui. Ook wordt samenwerking gestimuleerd tussen ambachtsslui onderling en tussen ambachtsslui en ondernemers. Met *De Makersmatch* leerden makers en industrie elkaars praktijk beter kennen door samen te werken aan een nieuw prototype. Handmade in Brugge stimuleert daarnaast de ambachtelijke makers om in te spelen op maatschappelijke uitdagingen en nieuwe trends, bv met tentoonstellingen en projecten rond duurzaam ontwerpen en duurzame materialen, waarbij ze bv makers laten experimenteren met nieuwe materialen zoals zalmleer, draf als restproduct bij het bierbrouwen), vegetarisch leer, blauwdruk én algenverf, etc. Ook het brede publiek kon tijdens een aantal workshops zelf aan de slag gaan.

De sterkte van Handmade in Brugge zit in het zoeken naar actuele manieren om ambachten te benaderen en de hedendaagse relevantie van ambachten aan te tonen. Door ambachten een toekomst te geven, wordt dit immaterieel erfgoed geborgen. Het initiatief sluit mooi aan bij de aandacht voor vakmanschap binnen het beleid rond immaterieel erfgoed. Naast de initiatieven naar makers wordt ook het brede publiek gesensibiliseerd voor lokaal gemaakte producten.

Zaghareet Clubs van Myriam van Imschoot

De youyou is de Franse benaming voor een trilkreet die door vrouwen wordt geuit bij gebeurtenissen zoals huwelijken en begrafenissen. De kreet vindt zijn oorsprong in diverse culturen in het Midden-Oosten, Noord- en Subsaharaans Afrika, en zelfs in het Baskenland. Het gaat om een langgerekte schrille toon die gemoduleerd wordt (door de keelwand, glottis of met snelle tongbewegingen). De zinding die hiervan uitgaat, is tot ver te horen én te voelen. Myriam Van Imschoot ontwikkelt rond de youyou artistieke projecten met lokale performers, met respect voor hun traditie, maar ook met openheid voor nieuwe invullingen. Zo creëerden twaalf vrouwen samen een acht minuten lange sonore wervelwind volgens een complex afsprakensysteem, met zachte en luide partijen, solo's en groepsinteracties. Een gemengde groep vrouwen, die elkaar voordien vaak niet kende, kwamen op regelmatige tijdstippen samen in zogenaamde 'Zaghareet Clubs'. Die duurden ongeveer drie uur en een belangrijk deel daarvan ging naar de interactie en uitwisseling rond het gebruik van de trilkreet, waarbij allerhande verhalen errond naar boven kwamen.

Dit initiatief is een mooi voorbeeld van het werken rond immaterieel erfgoed met een anders moeilijk te bereiken doelgroep (o.m. vrouwen met Noord-Afrikaanse achtergrond). Het procesmatige werken en de interactie met kunsten is vernieuwend. Dit initiatief zet voluit in op interactie en kruisbestuiving tussen verschillende culturen en groepen, en op verknoping met de Vlaamse erfgoed-en kunstensector. Het initiatief past bovendien in de verbreding naar thema's en doelgroepen en het streven naar meer diversiteit, die binnen het beleid rond immaterieel erfgoed worden vooropgesteld.

Stage vakwerk van het MOT Grimbergen (Museum voor de Oudere Technieken)

Het Mot in Grimbergen organiseerde een vijfdaagse hands-on stage, waarbij deelnemers de kans kregen om met oude werktuigen te werken, oude technieken aan te leren en als eindresultaat een authentiek eiken vakwerkhuis te maken. Deelnemers maakten vertrekkende van ronde stammen uit een lokaal bos een afgewerkt gebouw met enkel handgereedschap (geen elektrisch gereedschap). Tijdens de stage maakten ze kennis met de technologie, werkmethode en werktuigen achter het vervaardigen van houtenvakwerkgebouwen, alsook het merken van de houten constructiebalken met merktekens, het markeren van eigen handgereedschap met een eigen huismerk en het plaatsen van de mei-boom af is. De stage bood de kans aan te tonen dat deze oudere technieken nog levend zijn.

Dit initiatief van een regionale speler levert binnen een niche mooi werk rond de overdracht van kennis rond oudere technieken, en dit op een toegankelijke manier. Het initiatief werd door meerdere mensen genomineerd, wat de gedragenheid aantoont. Het past binnen de vernieuwde aandacht voor vakmanschap als deel van ons immaterieel erfgoed, en het gebruik van lokale natuurlijke materialen.

Das de Puppe van Draadpoppentheater

Poppentheater is meer dan de poppenkast in de klas of de poesjenellekelders. *Draad Poppentheater* uit Roeselare nam het initiatief voor een project rond het West-Vlaamse poppentheater, een kunstvorm met een erg rijke geschiedenis. Het project kreeg de naam 'Das de Puppe', wat West-Vlaams is voor 'dat is heel goed'. Het initiatief bracht het poppentheater de geschiedenis, het belang en de invloed van West-Vlaamse figurentheatergezelschappen in kaart. De uitwerking was in handen van GeheugenCollectief en er werd samengewerkt met partners als Faro, het Firmament en erfgoedcel BIE. Via het poppentheaterplatform DAS DE PUPPE werd kennis gedeeld en via een website en sociale media werden poppengezelschappen opgespoord en werd informatie bij elkaar gebracht. Er was ook een tentoonstelling aan verbonden.

Dit initiatief rond het West-Vlaams poppentheatererfgoed is inspirerend naar andere erfgoedgemeenschappen in de podiumkunstensector. Op een laagdrempelige manier werden gezelschappen bij elkaar gebracht en werd historische informatie verzameld en toegankelijk gemaakt voor een breed publiek. Hiermee wordt zichtbaarheid gegeven aan poppenspelers uit de regio, van vroeger en nu. Via samenwerking met partners uit de erfgoedsector en met een historisch onderzoeksbureau werd een lokaal initiatief naar een hoger niveau getild, waardoor het een regionale relevantie kreeg, en een inspirerend karakter voor heel Vlaanderen.

Het Hessels Ouër: dialectbijeenkomsten in Het Stadsmus in Hasselt:

Dialect doorgeven kan alleen door het in de praktijk te beoefenen. Het museum Stadsmus beschouwt het Hasseltse dialect als belangrijk onderdeel van het leven in de stad - immaterieel erfgoed dat de moeite is om doorgegeven te worden - en nam daarom het initiatief om viermaal per jaar een dialectbijeenkomst te organiseren. Het principe is steeds

identiek: Het Stadsmus nodigt een spreker uit in het museumcafé, die in het "Hèssels" vertelt over een lokaal (vaak historisch) thema. De spreker vult dit aan met eigen anekdotes en verhalen, en ook het publiek neemt actief deel door zelf verhalen toe te voegen, vragen te stellen of commentaar te geven. Na 15 jaar is de formule nog steeds een succes, wat wellicht ook te danken is aan de informele sfeer.

Dit laagdrempelige initiatief is sterk verbindend. Dialecten dreigen te verdwijnen, en de dialectbijeenkomsten in het Stadsmus tonen aan hoe een museum er aandacht voor kan genereren. De koppeling aan verhalen uit de streek geven dit initiatief een extra dimensie en relevantie in de werking rond erfgoed. Het Hessels Ouër is een mooi voorbeeld van hoe met dialecten als dragers van verhalen, tradities en gebruiken aan de slag kan worden gegaan.